

styli ²⁹ locus

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja: una eina d'intercanvi literari

Folk, Rock, Punk i altres herbes

2. La música jove a la Llitera i Baix Cinca

Al rader *Styli Locus*, en Carles Sancho mostrava en un fenomenal article la importància del moviment musical a Matarranya i la seua imbricació amb la identitat cultural local, amb uns grups, solistes i iniciatives de tota mena, acostumats a expressar-se en la llengua pròpia i fins i tot a fer bandera de la seua reivindicació lingüística.

Res d'això no trobem a la Llitera ni a la Ribagorça, on el panorama musical contemporani és molt més escàs i, en les poques iniciatives visibles, les reivindicacions lingüístico-culturals hi són pràcticament absents. I no es pot dir que siga un territori sense passió per la música moderna. La comarca de la Llitera, va viure uns anys 80 i 90 del segle XX farcit de concerts de tota mena, una orgia musico-festiva al so dels ritmes més trepidants de l'època.

Tot i que ja hi havia hagut algunes espurnes anteriorment (Lo-neStar, per exemple, durant els anys 70 pareixien abonats a la zona), va ser a partir de les eleccions municipals

de 1983 quan la cosa es va desfermar. De cop i volta, per distanciar-se dels encarcerats models de festes del tardofranquisme, els ajuntaments van voler parèixer moderns a totes costes, i no van dubtar a contractar als grups més coloristes i sorollosos del moment. Entre festes majors i festes de quintos, durant els anys 80 i part dels 90 vam veure passar per la comarca tota mena de Loquillos, Barricades, Ilegals, Alaskes, Sabines, Barons Rojos, Kortatus, Polles Records, Burros, Últims de la fila, Suaves, Eskorbutos, Decibelios, Ramoncins, i tota una llarga col·lecció d'artistes emergents. Alguns d'ells van triomfar de manera rotunda en

els anys posteriors, mentre que altres van desaparèixer sense deixar rastre ni memòria (algú recorda encara als Coyotes o als Desperados?). No era només el rock, sinó també la música popular de ball, que va patir una renovació radical de la mà d'orquestrats com la Salseta del Poble Sec o la Plateria, que barrejaven amb habilitat boleros, passos-dobles i rock, i que van esdevenir assídues a molts llocs de la comarca.

A la Llitera, els ajuntaments més actius durant aquella època van ser els d'Albelda, Alcampell, Altorricó i Tamarit, que van generar un circuit musical radicalment modern (amb Binèfar com a centre gravitatori on tot podia passar, fins i tot aquella raresa del con-

Eje Berlín en concert a Alcampell, octubre de 2022 (J. Espluga.)

Iniciativa Cultural de la Franja

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja

Direcció:

Merxe Llop
Mário Sasot

Consell de redacció:

Esteve Betrià
Pep Espluga
Loli Gimeno
Carme Messeguer
Ramon Mur
Artur Quintana

Disseny:

Esteve Betrià
Ricard Solana

Redacció

Sagrat Cor, 33
44610 CALACEIT
redaccio@tempsdefranja.org

Impressió i producció

Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

Dipòsit legal: TE-57/2009

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

distanciar-se del franquisme encara que només fos estèticament.

Però quan, al tombant dels 90, el sistema polític derivat de la transició ja estava consolidat, els ajuntaments van començar a desmarcar-se d'aquella escena musical i a optar pel turment de les discomòbils, molt més barates i menys compromeses. Abans, però, a les festes comencen a proliferar els grups de rock de territoris més propers, més assequibles a les butxaques minvants dels ajuntaments i dels quintos. Són bandes aragoneses com Más Birras, Mestizos, Héroes del Silencio, Especialistas, Ixo Rai, etc., entre els quals cada vegada s'hi intercalen més grups locals.

De fet, és en aquesta època quan publiquen els seus discos alguns grups comarcals que van tenir un cert ressò, com els Proscritos de Binèfar, o Eje Berlín d'Albelda. Un altre grup comarcal que va donar força guerra en aquella època, tot i que no van deixar res enregistrat, van ser els Feits Pols, una banda de Camporrells i Valldeïllou amb un repertori de versions rock, de Chuck Berry als Stones, barrejades amb temes de ball popular de revetlla. Durant tres o quatre anys van ser imbatibles a totes les festes majors.

La llavor del rock estava sembrada, i des dels anys 80 fins ara sempre hi ha hagut un contingent de grups musicals a la comarca. Durant els anys 90 es va celebrar a Altorricó el Concurs de Pop-Rock 'Juan Prat', que va tenir diverses edicions consecutives. Portava el nom d'un dels principals afeccionats a la música moderna que ha donat la comarca, que malauradament va morir en un accident de trànsit a principis dels 90. Encara ara quan anem a un concert el trobem a faltar (es feia notar). En aquests concursos de Pop-Rock hi van participar molts grups locals i de les àrees properes de Lleida i Osca. Va ser una bona incubadora.

Dels anys 90 i 2000 destacariem el grup Utopia de Tamarit i los Ebrios d'Alcampell. Més endavant, Dekadentes, d'Altorricó van arrasar la comarca, i fins i tot van gravar dos discos compactes (Punk & Roll, 2012; i El tren de la salvación, 2017) que reflecteixen molt bé l'energia de la seua proposta. Un altre grup recent és The Tobogans, amb músics d'Alcampell i de Tamarit, que han editat un CD molt estimulant fa poc (Irracional, 2022). Tot i que predominen els grups de guitarres, amb una base en el blues-rock clàssic, en els últims temps han aparegut propostes més innovadores com Madam Pom, una noia d'Alcampell que canta rap. I una de les notícies musicals de

l'últim any a la Llitera ha estat la resurrecció del grup albeldà Eje Berlín, que ho van petar en l'últim festival FAT de Binèfar, i que des d'aleshores han tocat a quasi tots els pobles de la comarca.

Binèfar ha estat sempre l'eix on ha girat la música popular de la Llitera. Compta amb pubs musicals històrics i amb espais permanents de concerts, i des de fa anys s'hi celebra el festival FAT dedicat a la música local, sempre amb un èxit espantós. Per això l'ecosistema rocker de la comarca s'ha adaptat a les condicions que imposa Binèfar, cosa que podria explicar l'absència de propostes lingüístiques entre els grups actuals, que només parlen en català entre cançó i cançó.

Per tot plegat, és més fàcil trobar alguns indicis de català a la música tradicional de la comarca, tot i que encara siga més escassa que l'altra. Així, per exemple, el Centre d'Estudis Lliterans (Cellit) va editar l'any 2020 un llibre-disc de música tradicional de la Llitera, interpretada pel grup l'Incantari, on s'hi cantaven algunes coples en català. També l'associació dels Totxets de Camporrells va editar fa uns anys un CD amb música tradicional del típic ball de bastons, amb alguna incursió en català. I no es pot oblidar que la rondalla Sant Roc d'Albelda a ja fa dècades que va fer una recuperació de peces musicals del seu repertori històric, entre les que van trobar el vals d'Albelda o "Coro de l'estisora", cantada en albeldà.

SAIDÍ, TERRITORI PUNK

La joventut d'aquest poble semblava haver nascut amb un gen heavy o punk durant dècades. Des de finals dels anys 70 fins fa poc temps no ha faltat, per la vespra de la Virgen d'Agost, un concert de rock on han desfilat Coz, La Polla Rècords, Siniestro Total, Azero, El último ke zierre, etc. D'aquesta afició, en el nou mil·lenni van sorgir grups locals de caire predominantment punk, començant per Xatàrrica, després anomenat Bruts Band; Diagnóstico Negativo; El Kanto del Yonki, i, actualment, Andrajos.

A Fraga ha hi hagut grups, més aviat tecno i pop, i a Mequinensa va nàixer l'any

Grup Andrajos, de Saidí (Arxiu Andrajos)

,90 un grup anomenat Único Testigo, després intitulat Redables, que, a més de versions de temes de rock i rhythm and blues van fer en els primers temps composicions pròpies i (únic cas) en català com el "Country de Valliserra".

El somni

Cesc Gil i Lombarte

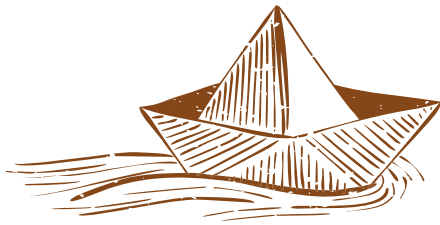
Hi havia un home enamorat d'un somni
proclamant designis de llibertat
sota un broll d'aigua sense fi.
A la seua vora, l'horitzó ere un vers conquistat.

Hi havia una dona que escoltava la remor
d'una música interior a cabdellar
com un ametller florint a contracor
mai, però, va deixar de respirar.

Hi havia un home,
i una dona també,
dues barques a fondre
en la mar del complaure.

Hi havia un home que allargava braços
i sentiments cel amunt,
hi havia una dona de moviments esparsos,
amb els ulls mirava lluny,

es vàrem mirar per comprendre:
ell li senyalà lo somiat horitzó,
ella li ensenyava lo ventre.

Terreta

Assumpció Perna Güerri

Terreta de mans tosques
sempre vetllant llavor,
de peus trepitjant pedres
calentes de tant sol.

Escletxes a vessar
amaguen velles aigües,
les roques del Carantos
són bruixes encantades.

Els teus pobles altars
que miren cap al cel
camins que cerquen llum
serpentejant anhels

Retaules del passat
vestits d'un blau immens,
paisatges desnonats
embolcallats pels déus.

Escolto el teu perfum
d'un temps que ja va serpentejant
les flors encara hi són
no tenen por del fred.

Roman el teu alè
com antic pols al vent,
i aquell esguard antic
acarona el meu ser.

L'esquerda del vidre

Vicent Pallarés Pascual

La vinguda del dubte s'acreix amb cada rostre,
que vaig contemplar respirar.
Amb els noms que els assigno
els salvo de l'anonimat,
desert on gemeguen
callades invocacions,
on habiten entre promeses, venjances i premonicions.
Aleshores, els assignem una geografia,
ens els mostrem a nosaltres mateixos damunt de l'empedrat:
allí es malfien,
treuen el seu brancatge i fins i tot, es marceixen.
El seu destí és ocult entre el deler i el jardí del record,
indret on s'amaga també l'oblit que, de vegades, torna a deshora.
Ara interpreten efímeres danses,
funció que desperta el meu do de la mirada
però que també em sumeix en la penombra.
De vegades, em confonen les veus que em criden
mentre el meu silenci em sorprèn.
Escolto els passos dissimulats que caminen fins arribar,
al misteri
que és la successió dels jorns, inexorable,
com l'esquerda del vidre que donarà mort al vitrall.

A cent kilòmetres del cercle polar àrtic

Blanca Deusad Ayala

La neu queia,
com en aquell conte de Joyce.
L'aire eteri sostenia un borrim de candor,
mentre rèiem com infants,
al veure les volves d'a prop,
quasi per primera vegada.

Les piles blanques dels carrers,
encara no terroses,
il·luminaven un temps gèlid
de marges límpids,
per on transitar.

Des de la finestra
a nit blanca brillava.
Buscàvem dins la negror,
si una aurora boreal,
ens venia a veure.

Si acoloria el camí,
d'una imatge única,
distintiu d'altri,
per nosaltres desconegut.

La cràtera d'Euclea

Juli Micolau

Aquell univers únic —salvat i salvatge—
 dels clàssics, àmbit de llum constant,
 m'ha dut a pensar en el temps present
 però, alhora, en la glòria del passat.
 Aquella noia duia amb la seua alegria
 un conjunt d'amor propi
 vestida amb vestit groc i vel blanc
 i sandàlies de calçat.
 La noia duia amb la seua alegria
 una àmfora de vi aspre
 dels costers del Mediterrani
 i una hídria d'aigua clara
 vinguda de la font dels miracles
 per a barrejar a la cràtera d'Euclea
 la beguda sagrada per als hostes.
 Aquella ceràmica campaniana
 d'argela roja amb pigments negres
 m'ha fet recordar les tenalles
 que teníem a casa per a conservar
 tota classe de tiberi en adob,
 olives, oli, l'alè i l'aire nostre.
 No tenien rastre de combats antics
 ni detalls fàl·lics que en fragments
 he vist en museus arqueològics.

El bosc d'Aulet

El Dimarts Sant, 24 d'abril de 2011, a la tarda, de tres quarts de quatre fins les sis vai anar a caminar. Vai fer un recorregut poc freqüent, en part, perquè puia fins el Quatre o la presa d'Escales des que han arreglat la carretera N-230 i hi passen tants camions, és perillós. Per sort, als túnels hi ha una espècie de vorera, així i tot, el que hi ha a l'eixida de la presa, més llarg i vorera estreta, el vai passar corrent. En passà'l, vai continuar per la carretera fins agafar al pista que van obrir entre els pins del bosc d'Aulet, seguint-la fins on em portés...

Sentia el soroll dels vehicles i veia l'aigua de l'embassament. Vai fer unes fotografies. A poc a poc vai perdre el món de vista fins que vai ser envoltada pel pinar. Em vai sentir dins «La fraga de Cecebre» del llibre *El bosque animado* de Wenceslao Fernández Flórez...

Cantava un moixó al capdamunt dels pins, potser era un craber, que diem ací. Els pins s'aixecaven esvelts als costats de la pista, uns més retxos que els altres, el seu tronc marcava l'edat —els més vells deven tinre uns quaranta-cinc ans més o menys—. Els boixos verds, frescos, ufanosos en esta primavera avançada que ha arribat, alguna maduixera borda a la part baixa del camí, esgelagres, arbustos com les salanques, curnyeres, garraveres, ginestres i altres s'escampaven pel bosc.

Tot puiant, una bassa amb el fons negre, plena d'aigua, demostra l'existència de vida humana fa més de seixanta ans. Quan s'arriba als caps de la pista una paret seca, que recorda una muralla, feta només amb pedres de diverses mides, sense material afegit, sosté el terraplé on s'alcen més pins, llargs, prims, busquen la claror del cel. A l'esquerra un camí protegit per tot de vegetació condueix fins una vista sobre el pantà d'Escales i la paret recta que hi ha sobre el túnel 10. El camí arriba fins un túnel que forada la roca i ix en un espai on l'espadat de la pedra es fa evident, i una ullada a l'esquerra mos permetís vere part de l'embassament d'Escales i l'abandonat Castarner de les Olles. Més endavant un altre túnel, obscur com la nit, segueix el curs del silenci i els muricecs.

Retornant sobre els passos fets, fotografiem una antiga font, això sembla el rectangle estret, com un pasterot o abeurador, que hi ha al mig del camí, on només hi creix una salanca. Davant nostre, la puçada als caps, per on transcorre la línia telefònica, la fossa 121, marcada amb cintes, les altes pilones elèctriques, el progrés. El blau del cel, el verd del pinar, el roienç de la pista, i el blau-verdós de l'aigua d'Escales...

Glòria Francino Pinasa

